

Mesut Kaya, Doç.Dr.

1977 yılında Karaman'da doğdu. Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu (2003). Aynı üniversitenin Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde "Kur'an'ı Okumak ve Anlamakla İlgili Temel Kavramlar" çalışmasıyla yüksek lisansını (2006), Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde "Çağdaş Tefsirlerde İsrailiyata Yaklaşım ve Kitab-ı Mukaddes Bilgilerinin Kullanımı" adlı teziyle doktorasını (2013) tamamladı. 2017 yılında doçent oldu. Halen Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğretim üyesidir.



Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları

Yayın No. 758
İSAM Yayınları 204
İlmf Araştırmalar Dizisi 92

© Her hakkı mahfuzdur.

ÇAĞDAŞ TEFSİRLERDE İSRÂİLİYAT ELEŞTİRİSİ

Mesut Kaya



TDV İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM)
tarafından yayına hazırlanmıştır.
İcadiye-Bağlarbaşı Cad. 40 Üsküdar/İstanbul
Tel. 0216. 474 0850
www.isam.org.tr yayin@isam.org.tr

Yayın hazırlık Mustafa Demiray
Tashih İsa Kayaalp, Abdülkadir Şenel, İnyet Bebek
Tasarım Ender Boztürk, MimEmin

Bu kitap
İSAM Yönetim Kurulu'nun 06.12.2013 tarihli ve
2013/22 sayılı kararıyla basılmıştır.

Birinci Basım: Aralık 2018
ISBN 978-605-7580-13-9

Basım, Yayın ve Dağıtım



TDV Yayın Matbaacılık ve Tic. İşl.
Serhat Mah. 1256 Sokak No. 11
Yenimahalle/Ankara
Tel. 0312. 354 91 31 (pbx) Faks. 0312. 354 91 32
bilgi@tdv.com.tr
Sertifika No. 15402

Kaya, Mesut

Çağdaş tefsirlerde İsrâiliyat eleştirisi / Mesut Kaya. – Ankara : Türkiye Diyanet Vakfı, 2018.

668 s. ; 24 cm. - (Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları ; 758. İSAM Yayınları; 204. İlmf Araştırmalar Dizisi; 92)

Dizin ve kaynakça var.

ISBN 978-605-7580-13-9

Önsöz

Çağdaş dönem tefsir çalışmalarının en muhataralı kavramlarından biri kuşkusuz İsrâiliyat'tır. Söz konusu kavram bu dönemde geçmişte olmadığı kadar yoğun bir ilginin odağı olmuş -genellikle menfi olmak üzere- pek çok değerlendirmenin merkezinde yer almıştır. Konuyla ilgili oldukça fazla denebilecek sayıda telif ve araştırma kaleme alınmış, ancak bu çalışmalarda müslümanların Batı ile karşılaşmaları sürecinde oluşturulan savunmacı (apolojetik) tavrın çekim alanından uzak kalınmamıştır. Bir diğer deyişle, ilk dönemlerden itibaren tefsir kitaplarına önemli ölçüde rengini veren ve varlığını bir biçimde sürdürdüğü İsrâilî rivayetler, bu süreçle birlikte oluşan güçlü bir ön yargıyla, kendi kadim mirasımızın bir parçası olarak değil; yabancı kökenli, başka kültürlerden tehlikeli bir biçimde İslam'a sızmış malzemeler olarak görülmüştür. Bütün savunmacı yaklaşımlar ve ön yargılar gibi İsrâiliyat'a yönelik bu bakış açısı da tefsirdeki bu tür malzemenin sağlıklı bir biçimde değerlendirilmesinin önünde büyük bir engel oluşturmuştur.

Söz konusu bakış açısı aynı zamanda bu rivayetlerin, çağdaş dönemde yazılan tefsirlerden neredeyse bütünüyle uzaklaştırılması sonucunu doğurmuştur. Klasik dönemde İsrâiliyat'ın kabulü için ortaya konan, Kur'ân-ı Kerim'e muhalif olmayan rivayetlerin nakledilebileceği prensibi her fırsatta dile getirilse de bu ilke pratik olarak işletilmemiş, bunların içinden İslam'a

muvâfık olanlar da bir biçimde göz ardı edilmiştir. Bir kere bu rivayetlerin yabancı kökenli olmalarının yanı sıra, akla, bilime ve tarihsel gerçekliğe aykırı oldukları kabul edilince, çoğu, müslümanların akîde ve dünya görüşlerine zarar veren uydurma ve hayalî bilgiler kategorisine sokulmuştur.

Bu noktada çağdaş dönem tefsir kitaplarında sıkça rastlanan, yahudi ve hıristiyan kutsal kitaplarından nakledilen bilgiler ve bunların İsrâiliyat kategorisinde değerlendirilip değerlendirilmeyeceği sorusunun gündeme gelmesi kaçınılmazdır. Hemen ifade edilmelidir ki çağdaş dönem Kur'ân-ı Kerim yorumcularının neredeyse hiçbiri bu bilgileri ve pasajları kullanmakla, tefsirlerine İsrâiliyat'ı sokmuş olmayı kabullenmezler. Bir başka ifadeyle, çağdaş tefsirlerde Kitâb-ı Mukaddes'ten alınmış pek çok bilgi ve pasaja rastlamak mümkündür; ancak bundan çağdaş tefsirlerde de İsrâiliyat bulunduğu sonucu çıkarılmamalıdır. Kaldı ki her iki kategori -klasik tefsirlerde yer alan malzeme ile Kitâb-ı Mukaddes'ten alınan malzeme- gerek tabiatları gerekse müfessirlerce kullanılış yöntemleri itibariyle de birbirinden farklılık arzeder.

Bu çalışmada, İsrâiliyat'ın gerek ıstılah gerekse içerik olarak İslamî literatür içinde geçirdiği tarihsel süreç, yukarıda değinilen İsrâiliyat hakkındaki ön yargı ve bunun İsrâiliyat algısını nasıl biçimlendirdiği, İsrâiliyat'a yönelik eleştiriler ve bunu beraberinde getiren etkenler, eleştirilerin tutarlı olup olmadığı ve nihayet çağdaş dönem tefsirlerinde Kitâb-ı Mukaddes nakillerinin ortaya çıkışı, bunun sebepleri ve yöntemsel problemleri üzerinde durulacaktır.

Elinizdeki kitap, 2013 yılının Temmuz ayında *Çağdaş Tefsirlerde İsrâiliyata Yaklaşım ve Kitab-ı Mukaddes Bilgilerinin Kullanımı* adıyla tamamladığımız doktora tezimize dayanmaktadır. Bilindiği üzere bu tür çalışmalar sadece araştırmacının gayretiyle değil, kolektif aklın bir ürünü olarak ortaya çıkar. Bu bakımdan

çalışmaya katkıda bulunanları anmak vefa ve kadirşinaslığın bir gereğidir.

Öncelikle bize bu çalışmayı yapma ve tamamlama gücünü ve imkânını veren Allah Teâlâ'ya sonsuz hamdüsenâ, Kur'ân-ı Kerim'i bize hidayet nuru ve rehberi olarak getiren Hz. Peygamber'e salâtüselâm ediyor, bu emaneti bize kadar ulaştıran salih selevi ve ilme hizmet yolunda ömür tüketen bütün ulemâyı rahmetle anıyorum. İkinci olarak konuya dikkatimizi çeken ve çalışma boyunca ilgi ve desteğini esirgemeyen hocam Prof.Dr. Yusuf Işıcık'a, görüşlerinden istifade ettiğim Prof.Dr. M. Sait Şimşek ve Prof.Dr. F. Ahmet Polat hocalarıma şükranlarımı arz ediyorum. Ayrıca çalışmayı okuma zahmetine katlanıp değerli görüşlerini benimle paylaşan Prof.Dr. İsmail Çalışkan'a, Doç.Dr. Harun Öğmüş'e ve diğer kıymetli arkadaşlarıma teşekkürü bir borç biliyorum. Son olarak bilimsel çalışmalar esnasında en çok ihmale uğrayan aileme, gösterdikleri sabır ve hoşgörüden dolayı eşime ve çocuklarıma en içten teşekkür ve sevgilerimi sunuyorum.

Gayret bizden, muvaffakiyet Cenâb-ı Hak'tandır.

Mesut Kaya

Konya, 2 Şubat 2018

İçindekiler

Önsöz 5

Kısaltmalar 13

Giriş

0.1. Araştırmanın Konusu Yöntemi ve Kapsamı 17

0.1.1. Konu ve Önemi 17

0.1.2. Yöntem ve Kapsam 22

0.2. Çağdaşlık, Çağdaşlaşma ve Çağdaş Dönem Tefsirleri 31

0.2.1. Çağdaşlık: Billûrlaştırılmamış Bir Kavram 31

0.2.2. Batı ile Karşılaşma:

Batı'nın Ötekini Medenileştirme Girişimi 35

0.2.3. Değişen Kur'an ve Tefsir Tasavvuru 45

0.2.4. Çağdaş Dönem Tefsirleri 65

BİRİNCİ BÖLÜM

KLASİK DÖNEM İSRÂİLİYAT PROBLEMLERİ

1.1. Din ve İdeoloji Bağlamında İsrâiliyat Terimi 99

1.2. İsrâiliyat'ın Dinî ve Sosyokültürel Temelleri 123

1.3. İsrâiliyat'ın Nakledilme Süreçleri ve Kaynakları 141

1.3.1. Câhiliye Dönemi:

Araplar'ın Toplumsal Hâfızaları 141

1.3.2. Sahâbe Dönemi: Kültürel Alışverişe

İlk Kıpırdanışlar 148

- 1.3.3. Tâbiîn Dönemi ve Sonrası:
 - İsrâiliyat'ın Yeniden Yapılandırılması 156
 - 1.3.3.1. Kanonik Kitaplar 162
 - 1.3.3.2. Apokrifler 166
 - 1.3.3.3. Mitolojiler (Esâtîr) ve Kültürler Arası Karışımlar 169
- 1.4. Klasik Tefsirin Mahiyeti ve İsrâiliyat'ın Tefsirdeki Yeri 185
- 1.5. Klasik Dönemde İsrâiliyat'a Yönelik Eleştirel Yaklaşımlar 201
 - 1.5.1. İsrâiliyat'a Eleştirel Yaklaşımın İlk Tezahürleri 201
 - 1.5.2. İbn Atıyye'den İbn Kesîr'e: İsrâiliyat'a Yönelik Sistematik Eleştiriler 215

İKİNCİ BÖLÜM

ÇAĞDAŞ DÖNEM İSRÂİLİYAT ELEŞTİRİSİ

- 2.1. Dönemsel Koşullar ve İsrâiliyat 245
- 2.2. Çağdaş Dönem İsrâiliyat Eleştirisinin Dinî, Felsefî ve Siyasî Temelleri 267
 - 2.2.1. Kaynaklara Dönüş Çağrısı ve İsrâiliyat 268
 - 2.2.2. Oryantalizmin İsrâiliyat Algısını Biçimlendirmesi 274
 - 2.2.2.1. Kur'an Kıssaları 276
 - 2.2.2.2. Tarihsel Eleştiricilik 281
 - 2.2.2.3. İslam, Yahudilik-Hıristiyanlık İlişkisi 284
 - 2.2.3. Rasyonalizm ve Pozitivizmin Etkileri 286
 - 2.2.4. Siyonist Hareketin İsrâiliyat Algısını Biçimlendirmesi 298
- 2.3. Reşîd Rızâ'nın Modern ve Selefi Eğilimleri Arasında İsrâiliyat'a Yaklaşımı 307
 - 2.3.1. Kur'ân-ı Kerim'e ve Sahih Rivayetlere Dayalı Eleştirileri 309
 - 2.3.2. Sahâbe ve Tâbiîne Yönelik Eleştirileri 316
 - 2.3.3. İsrâiliyat – Kitâb-ı Mukaddes Karşılaştırması 344

- 2.4. Mevdûdî'nin Yeni Tefsir Yöntemi Çerçevesinde İsrâiliyat'a Yaklaşımı 355
- 2.4.1. Metin Merkezli Yorumları ve İsrâiliyat Eleştirileri 357
- 2.4.2. Sosyopsikolojik Merkezli Yorum Bağlamında İsrâiliyat'ın Konumu 368
- 2.4.3. Mâkul Bir Tefsir Tarzı Geliştirerek İsrâiliyat'a Getirdiği Eleştiriler 373
- 2.4.4. İsrâiliyat'ın Kabulü İçin Gerekli Şartlar ve İsrâiliyat'ın Kaynağı Meselesi 379
- 2.4.5. İsrâiliyat, Kıssaların Tarihî Gerçekliği ve İlerlemeci Tarih Telakkisi 387
- 2.5. Süleyman Ateş'in Ehl-i Kitap–Arap Kültür Havzası Bağlamında İsrâiliyat'a Yaklaşımı 409
- 2.5.1. Ret ve Kabul Arasında İsrâiliyat'a Yönelik Değerlendirmeler 412
- 2.5.2. Kur'an Kıssaları, Yahudi–Arap Hâfızası ve İsrâiliyat 417
- 2.5.3. İsrâiliyat'ın Kaybolan Tevrat Nüshalarıyla İlişkisi 421
- 2.6. Aklın İsrâilî Rivayetlerin Reddinde Ölçü Alınması 427

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÇAĞDAŞ DÖNEMDE "YENİ İSRÂİLİYAT" PROBLEMİ

- 3.1. Kitâb-ı Mukaddes'ten Nakletme Düşüncesinin Tarihî Kökleri ve Sebepleri 437
- 3.1.1. Kitâb-ı Mukaddes–Beşâirü'n-Nübüvve İlişkisi 441
- 3.1.2. Müslüman–Ehl-i Kitap Polemiğinin Nirengi Noktası: Tahrif 451
- 3.1.3. Kitâb-ı Mukaddes–Tarih ve Kısas-ı Enbiyâ İlişkisi 457
- 3.2. Klasik Tefsirlerde Kitâb-ı Mukaddes'ten Nakil Meselesi 471

- 3.2.1. Klasik Dönem Müfessirlerinin Kitâb-ı Mukaddes'e Uygun Nakilleri 473
- 3.2.2. Müfessirlerin Kitâb-ı Mukaddes'le İlişkilerini Belirleyen Etkenler 496
 - 3.2.2.1. Klasik Tefsirin Kendine Özgü Yapısı: Bilginin İsnatla Rivayeti 505
 - 3.2.2.2. Kitâb-ı Mukaddes'ten Nakilde Bulunmanın Meşruiyeti 514
 - 3.2.2.3. Müslümanların Kendilerine Duydukları Özgüven ve Hâkim Tavırları 531
- 3.3. Çağdaş Tefsirlerde Doğrudan Kitâb-ı Mukaddes Nakilleri 535
 - 3.3.1. Yeni İsrâiliyat Olgusu 535
 - 3.3.2. Olguyu Doğuran Etkenler 543
 - 3.3.3. Yönteme Yönelik Eleştiriler 551
- 3.4. Çağdaş Tefsirlerde Kitâb-ı Mukaddes Nakillerinin Kullanım Alanları 559
 - 3.4.1. Hz. Peygamber'e Dair Beşâretler 559
 - 3.4.2. Tevrat'ın ve İncil'in Tahrifi 565
 - 3.4.3. Dinler Tarihi ve Polemikler 582
 - 3.4.4. Kur'ân-ı Kerim – Kitâb-ı Mukaddes ve Talmud Karşılaştırması 586
 - 3.4.5. İsrâiliyat – Kitâb-ı Mukaddes ve Talmud Karşılaştırması 597
 - 3.4.6. Çağdaş Dönemin Tefsir Kaynaklarından Biri Olarak Kitâb-ı Mukaddes 597
- 3.5. Kitâb-ı Mukaddes'i Tefsir Amaçlı Kullanmanın Doğurabileceği Problemler 605
- Sonuç 623
- Kaynakça 629
- Dizin 657